Kuntaliiton asiantuntijalausunto VNS 6/2025 vp

Kuntaliiton asiantuntijalausunto sivistysvaliokunnalle liittyen valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selontekoon

Arjen häiriötilanteet, onnettomuudet tai muut turvallisuuspoikkeamat tapahtuvat aina jonkin kunnan alueella. Paikallistasolla kunnat ovat keskeisiä sisäisen turvallisuuden toimijoita ja turvallisuusongelmien ennaltaehkäisijöitä. Kunnilla on myös merkittävä rooli asukkaidensa kriisinkestävyyden tukemisessa ja ylläpitämisessä. Kunnat ovat useimmissa tapauksissa kuntalaisille lähin ja joskus jopa ainoa paikallinen viranomaistoimija.

Sisäisen turvallisuuden edistäminen kunnissa voidaan nähdä lakisääteisten palveluvelvoitteiden kautta tai yleisesti asukkaiden hyvinvointia ja elinvoimaa edistävänä toimintana.

Kuntaliitto katsoo sisäisen turvallisuuden selonteon rakentuvan tekijöistä, jotka vaikuttavat konkreettisesti arjen turvallisuuteen ja ennakoivat myös muutosvoimien vaikutukset. Tavoitteet ovat riittävän yksityiskohtaisia antamaan suunnan sisäistä turvallisuutta edistävälle työlle.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että nuorten hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä tarkastellaan myös sisäisen turvallisuuden näkökulmasta. Nuorten parissa kehittyvät sisäiseen turvallisuuteen liittyvät ilmiöt, kuten rikollisuuden kehityskulut, radikalisoituminen ja alaikäisten kasvava kiinnostus ääriliikkeisiin, ovat osa laajempaa yhteiskunnallista turvallisuustyötä.

Parhaimmillaan kuntien peruspalveluiden toteuttamisen edellytysten vahvistaminen ehkäisee nuorten hyvinvointia haastavia kielteisiä kehityssuuntia niiden varhaisimmassa vaiheessa. Samalla se edistää väestön henkistä kriisinkestävyyttä ja torjuu laajamittaisesti hybridivaikuttamista.

Nuoret elävät keskellä informaatiotilaa samalla tavoin kuin aikuiset. Kuntien peruspalvelut, kuten opetustoimi, ovat keskeisiä ympäristöjä, joissa rakennetaan nuorten yhteiskunnallista osallisuutta ja medialukutaitoa tukemaan heidän toimintaansa informaatiotilassa. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että kouluille mahdollistetaan tarkoituksenmukaiset välineet näiden taitojen välittämiseen lapsille ja nuorille, ja että oppilaitokset liitetään laajemmin osaksi informaatiotilaan liittyvää keskustelua.

CC BY

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Kuntien toteuttamalla paikallisella turvallisuussuunnittelulla ehkäistään ja torjutaan rikoksia, häiriöitä ja onnettomuuksia, mutta samalla vaikutetaan konkreettisesti nuorten hyvinvointiin jo varhaisessa vaiheessa. Turvallisella ja onnettomuuksista vapaalla elinympäristöllä on merkittävä rooli nuorten hyvinvoinnin muodostumisessa. Koulujen fyysisestä turvallisuudesta huolehtimalla rakennetaan edellytykset myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin muodostumiselle.

Tällä hetkellä alueellisen turvallisuussuunnittelun koordinoinnin vastuurakenteet ovat kuntien näkökulmasta epäselviä. Kuntaliitto katsoo, että nykytilanteessa kunnat tarvitsevat merkittävää tukea alueellisen turvallisuussuunnittelun toteuttamiseen. Erityisesti pienet kunnat hyötyisivät yhteisestä alueellisesta yhteistyöstä ja resursoinneista eniten, mikä puoltaa vahvasti hyvinvointialueen merkittävää roolia turvallisuussuunnittelutyössä. Lisäksi Kuntaliitto huomauttaa, että alue- ja paikallishallinnon turvallisuussuunnittelun edistäminen on lupa- ja valvontavirastojen lakisääteinen tehtävä, johon tulee osoittaa tarpeellinen resurssi.

Ennaltaehkäisystä

Rikosten ja rikosuhriksi joutumisen kasaantuminen pienelle osalle väestöä koskettaa myös nuoria. Puuttumisen keinojen tulee sisältää sekä varhaisen vaiheen tukea ja toimenpiteitä että myöhemmän vaiheen rikosoikeudellisia seuraamuksia. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että jo olemassa olevia moniammatillisen työn muotoja, kuten ankkuritoimintaa, kehitetään kohti yhtenäisempää kansallista tasoa huomioiden alueelliset ja paikalliset erityispiirteet. Tämä edellyttää kaikkien relevanttien toimijoiden huomioimista sekä riittävän resursoinnin varmistamista. Kuntien näkökulmasta on tärkeää, että myös hyvinvointialueet osallistuvat täysipainoisesti yhteistyöhön.

Tilannekuva ja tiedonvaihto

Kuntaliitto kannattaa vahvasti yhteisen tilannekuvan kehittämistä sekä tiedonvaihdon esteiden purkamista siten, että myös kunnat pääsevät osaksi turvallisuuden tilannekuvaa.

Kunnat ovat tällä hetkellä viranomaistilannekuvan ulkopuolella. Valtionhallinnon asiakirjojen turvallisuusluokitus ei ole käytössä kunnissa, mikä vaikeuttaa salassapidettävien raporttien jakamista. Laki ei myöskään mahdollista kuntien liittymistä turvallisuusverkkoihin muutoin kuin Virve-puhelinten osalta. Vain suurimmilla kaupungeilla on mahdollisuus päästä turvallisuusselvitysten piiriin. Nämä kaikki osatekijät hankaloittavat viranomaisten välisen tilannekuvatiedon jakamista kuntiin. Myöskään tiedonvaihdolle ei synny toimivaa turvallisuuskulttuuria, kun relevantti turvallisuustieto ei välttämättä liiku kunnista eteenpäin muutoin kuin viranomaisten pyynnöstä.

Sisäisen turvallisuuden näkökulmasta on tärkeää, että turvallisuusviranomaiset ovat koko ajan tietoisia paikallistason asioista ja ilmiöistä ja toisaalta kunnat taas tietoisia valtakunnallisesta viranomaisten tilannekuvasta. Erityisesti nuorisorikollisuus, radikalisoituminen ja hybridivaikuttaminen edellyttävät vahvaa viranomaisten välistä tiedonvaihtoa kaikkien toimijatasojen kesken.

Kriittinen infrastruktuuri

Kuntaliitto kannattaa kaikkia toimenpiteitä, jotka vahvistavat kriittisen infrastruktuurin suorituskykyä ja jatkuvuudenhallintaa. Merkittävä osa kriittisestä infrastruktuurista sijaistee kunnissa tai kuntaomisteisissa yhtiöissä. Infrastruktuurin toiminnan merkitys ihmisten arjen turvallisuuteen tunnistetaan kaikilla toimialoilla.

Kuntaliitto huomauttaa, että CER-kriittisten toimijoiden ulkopuolelle on todennäköisimmin jäämässä huomattava osa suomalaisten arjen turvaavista palveluista. Esimerkiksi Ukrainan kokemukset osoittavat, että väestö siirtyy sodan ajan tilanteissa myös alueille, joissa infrastruktuuri ei ole lähtökohtaisesti rakennettu eikä suojattu isommille väestömäärille. Tämä vuoksi infrastruktuuri tulee suojata koko maassa riittävän tasoisena.

Henkinen kriisinkestävyys ja varautuminen poikkeusoloihin

Kasvatus- ja nuorisopalvelut on tärkeä tunnistaa keskeisinä henkistä kriisinkestävyyttä vahvistavina, tulevaisuussuuntautuneina palveluina. Kasvatuspalveluiden toimivuus mahdollistaa ja luo edellytykset kriisitilanteissa myös muiden turvallisuusviranomaisten toiminnalle muun muassa lapsiperheellisten työntekijöiden kohdalla.

Myös viestintä kansalaisille ja kansalaisten mahdollisuudet käyttää viranomaispalveluja vahvistavat luottamusta viranomaisiin ja kasvattavat henkistä kriisinsietokykyä. Ukrainan kokemusten perusteella tulisikin kehittää kansalaisille suunnattu viranomaiskontaktisovellus (vrt. Diia-sovellus Ukrainassa), joka on hyödyllinen normaalioloissa ja etenkin poikkeusoloissa.

Myös kansalaisten omatoimista varautumista on kehitettävä. Ukrainassa on opittu sodan aikana suojaamaan asuin- ja palvelurakennuksia sekä kriittistä infrastruktuuria esimerkiksi fyysisillä rakenteilla ja rakennelmilla. Nämä ohjeistukset esimerkiksi omakotiasukkaille tai palveluja tuottaville yksiköille kunnissa ovat puutteellisia.

SUOMEN KUNTALIITTO

Yhdyskunnat- ja ympäristö -yksikkö

Tatu Keitaanniemi
Projektikoordinaattori

Ari Korhonen
Kehittämispäällikkö